

2017-08-31
Dnr: U2017/1967/S

Till:
Utbildningsdepartementet
103 33 Stockholm
u.remissvar@regeringskansliet.se

Yttrande över betänkandet **Samling för skolan – nationell strategi för kunskap och likvärdighet, SOU 2017:35**

Sveriges Dövas Riksförbund (SDR) lämnar synpunkter i ett remissvar angående slutbetänkandet av 2015 års skolkommision.

SDR arbetar för dövas och teckenspråkigas mänskliga och demokratiska rättigheter, samt driver på utvecklingen mot ett samhälle där teckenspråk har en självklar plats. I vårt remissvar baserar vi våra argument bland annat på Språklagen och FN:s konvention för personer med funktionsnedsättning.

Sammanfattning

SDR välkomnar skolkommisionens slutbetänkande vars uppgift var att åskådliggöra skolans nulägesituation och lämna fram förslag i syfte att höja kunskapsresultaten, förbättra kvaliteten i undervisningen och en ökad likvärdighet i skolan.

Vi är dock starkt kritiska till att det saknas ett döv- och teckenspråksperspektiv bland annat i förslagen om kompetensförsörjning, forskning och god miljö för lärande. Redan nu drabbas gruppen döva och hörselskadade elever hårt av de brister som finns i skolsystemet. Så länge den elevgruppens aspekter förbises, kommer de inte kunna ta rättmätig del av skolkommisionens förslag om likvärdiga möjligheter till behöriga lärare, högkvalitativ undervisning, ökad måluppfyllelse, tillgång till elevhälsa och valfriheten att välja skola. Det får inte ske.

Ambitionen ska, enligt skolkommisionen, vara att alla skolor ska vara bra skolor och ingen vårdnadshavare eller elev ska behöva välja bort en skola på grund av att den uppfattas som mindre bra. Vi delar den uppfattningen, men då behövs det göras en ordentlig omformulering av skollagen om vilka elever som ska ha rätt till att gå på specialskolan.

Skolkommisionen menar att slutbetänkandet ska vara en helhetslösning. Det är då förvånande att inte utredningen "Samordning, ansvar och kommunikation – vägen till ökad kvalitet i utbildningen för elever med vissa funktionsnedsättningar"¹ (kallas här SAK-utredningen) tas med alls. SAK-utredningen lyfter upp problematiken kring en grupp elever och deras förutsättningar att klara av utbildningen.

Skolkommisionens utredning är mycket viktig för svensk utbildnings framtid, men så länge utredningen utelämnar ett döv- och teckenspråksperspektiv, riskerar döva och hörselskadade elever att exkluderas från förslagets visioner. Detta kan få allvarliga konsekvenser för arbetet med att höja måluppfyllelsen för dessa elever.

---

¹ SOU 2016:46

SDR:s yttranden om förslagen i betänkandet

5.1.3

Kompetensförsörjning

Vi delar skolkommissionens bedömning om att fortsatta insatser behövs för att säkra tillgången till behöriga lärare till det svenska skolväsendet och att det behövs en långsiktig systemförstärkning.

I den långsiktiga systemförstärkningen vill SDR komplettera utredningens förslag med förändringar som behövs för att tillgodose kompetensförsörjningen för de döva och hörselskadade eleverna inom specialskolan. I förordningen om behörighet och legitimation för lärare och förskollärare² tas det upp vilka som är behöriga till att undervisa i specialskolan. Inte ett ord om undervisningsspråk, trots att SPSM som ansvarar för specialskolan har ett tvåspråkighetsuppdrag (svenska och svenskt teckenspråk) Detta leder till ett systemfel. Systemfelet består i att anställda lärare på specialskolan behöver speciallärarbehörighet, men inte svenskt teckenspråkskunskaper för att undervisa döva och hörselskadade elever på specialskolan.

Detta är inte ett nytt fenomen Ett flertal kontrollinstanser och myndigheter har under åren kritiserat den bristande teckenspråkskompetensen bland personalen på de regionala specialskolorna. Bland annat Skolverket 1997³ och 2001⁴, Skolinspektionen 2011⁵ och Barnombudsmannen 2016⁶

Kravet på att alla lärare som undervisar på specialskolorna ska ha speciallärarbehörighet förlorar sitt syfte, eftersom speciallärarutbildningen riktar sig mot att handleda kolleger snarare än att vara klasslärare. Det blir, enligt oss, ett ytterligare systemfel att alla lärare på specialskolorna ska krävas på behörighet att handleda varandra när alla redan har samma utbildning. Detta har också SAK-utredningen konstaterat att speciallärarbehörigheten för specialskolorna bör ses över.⁷

Så länge inte dessa systemfel rättas till, hindras SPSM att leva upp till sitt uppdrag vilket måste ses som en ytterst allvarlig brist. SDR anser därför att kravet på speciallärarexamen för att bli behörig att undervisa i specialskolan ska tas bort. Det ska istället ersättas med krav på kunskaper i svenskt teckenspråk.

5.2.2

Förstärkt lärarutbildning

Vi delar skolkommissionens bedömning om en förstärkt lärarutbildning.

I den stärkta lärarutbildningen och utökningen av antal utbildningsplatser bör man se över hur möjligheterna till utbildningar som riktar sig mot lärare som ska undervisa döva och hörselskadade elever ser ut. Idag krävs en grundskollärarutbildning med tre års yrkeserfarenhet för att komma in på speciallärarutbildningen som är halvtidsstudier på tre år för att sen ha behörighet att undervisa i specialskolan.

---

² Förordning (2011:326) om behörighet och legitimation för lärare och förskollärare § 17

³ Skolverket (1997) *Utvärderingen av Statens specialskola*, S. 67

⁴ Bagga-Gupta, Sangeeta (2001) *Vardagskommunikation, lärande och måluppfyllelse i tvåspråkiga regionala specialskolor*. Stockholm: Skolverket. S. 36

⁵ Skolinspektionen (2011) *Riktad tillsyn av specialskolan*. www.skolinspektionen.se

⁶ Barnombudsmannen (2016) *Respekt – Barn med funktionsnedsättning om samhällets stöd*, S. 82

⁷ SOU 2016:46 S. 188-189

Behörighetsförordningen har lett till stora rekryteringssvårigheter för specialskolorna av flera orsaker. Dels är antalet speciallärare med inriktning mot döva och hörselskadade få och dels lockar ytterligare påbyggnadsstudier inte många lärare. Dessutom hindrar det döva från att bli lärare för döva och hörselskadade elever eftersom speciallärarutbildningen kräver tre års yrkeserfarenhet som då måste ske i grundskolan.

2018 ska Stockholms universitet starta en lärarutbildning som riktar sig till lärare år 4-6 med fokus på teckenspråk och tvåspråkig undervisning som direkt ger färdigexaminerade en speciallärarbehörighet. Det är glädjande nyheter. Det är emellertid endast ett litet steg och vi vet inte hur permanent den utbildningen är.

Ytterligare en stor lucka i systemet är att det inte finns reella lärarutbildningar som riktar sig mot ämnet svenskt teckenspråk. Detta leder till en påtaglig brist på behöriga teckenspråklärare för bland annat i specialskolorna, men också för grundskolan som ska erbjuda svenskt teckenspråk som modersmål eller modernt språk. Bristen på teckenspråklärare gör att många döva och hörselskadade elever i grundskolan och elever som har svenskt teckenspråk som modersmål inte får den möjligheten, trots deras rätt enligt Språklagen⁸. Även SAK-utredningen konstaterar denna brist.⁹ Vi kan även konstatera att elever som vill lära sig svenskt teckenspråk som modernt språk inte heller får tillgång till behöriga teckenspråklärare.

5.3.2

Stärkt forskningskapacitet för att möta skolans och lärarutbildningarnas behov

Vi delar skolkommissionens bedömning att forskningen behöver stärkas i syfte att förbättra undervisningskvaliteten.

Det är betydelsefullt att forskning som görs kommer ut till skolorna och undervisningen och blir mer praktisknära. Vi ser stora möjligheter till att fylla ett tomrum gällande forskning om tvåspråkig undervisning ur ett teckenspråksperspektiv som är bristfällig i Sverige och synnerligen internationellt.¹⁰ Denna slutsats drar även SAK-utredningen.¹¹

Med resurser och incitament bör det underlätta att skapa en så kallad excellent centra för just forskning om tvåspråkig undervisning, vilket bör leda till bättre förutsättningar att höja kvaliteten på undervisningen för döva och hörselskadade elever som leder till ökad måluppfyllelse.

6.2.2

Professionsprogram för lärare och skolledare

Vi tillstyrker skolkommissionens förslag att införa ett nationellt professionsprogram.

I ett nationellt professionsprogram, som skolkommissionen yrkar på, ser vi att det är betydelsefullt med representanter som inte bara verkar inom grundskolan. Andra skolformer, som exempelvis specialskolan, måste också räknas dit, eftersom de består av personal med andra perspektiv som inte berörs generellt i grundskolan.

---

⁸ *Språklagen* (2009:600) § 14.2

⁹ *SOU 2016:46* S. 176

¹⁰ *Teckenspråk och teckenspråkiga*, SOU 2006:29, sid 180

¹¹ *SOU 2016:46* S. 548

9.1.2

Skolans personal och elever har ett gemensamt ansvar för en god skolmiljö, men ett särskilt ansvar vilar på rektorn.

Vi tillstyrker skolkommisionens förslag att de vill stärka elevens ansvar till en god skolmiljö.

Det förutsätter dock att personal och elever kan obehindrat kommunicera med varandra för att kunna förstå, ge förklaringar och argumentera varför exempelvis regler ska hållas. Om det finns hinder för kommunikation till exempel språkliga uppstår förvirring och oförståelse. Om skolpersonal inte har den teckenspråkskompetens som krävs för att kunna kommunicera direkt med de teckenspråkiga döva och hörselskadade eleverna – ges inte rättvisa förutsättningar för eleverna att bidra med sin del av det gemensamma ansvaret när de inte har fullgod kommunikation med all personal?

9.3.2

En stärkt och mer tillgänglig elevhälsa

Även bland elevhälsans personal är det viktigt att tillgodose teckenspråkskompetensen bland elevhälsans personal för att kunna bemöta behovet hos teckenspråkiga döva och hörselskadade elever. Se tidigare kommentar om teckenspråkskompetens bland personal.

10.5

Aktivt skolval och minskad skolsegregation

Skolkommisionen tar upp en mycket viktig sak i detta kapitel. Att ambitionen måste vara att alla skolor ska vara bra skolor och ingen vårdnadshavare eller elev ska välja bort någon skola på grund av att den uppfattas som mindre bra.

Det borde vara en självklarhet. Dock finns det en paradox i skollagen som rangordnar skolors och elevers värde. Barn som på grund av sin funktionsnedsättning (dövblindhet, döva och hörselskadade och barn med grav språkstörning) inte kan gå i grundskola eller grundsärskola skall tas emot i specialskolan.¹² Skollagen signalerar där att specialskolan är till för elever som "inte klarar av att gå i kommunala grundskolor". Formuleringen går inte ihop med skolkommisionens ambition. Formuleringen ger också en stigmatiserande bild på elevgruppen.

Vi, SDR, har länge uppmärksammat ansvariga om den problematiska formuleringen. Diskussioner har förts om en ny formulering och målgruppsdefinition i SAK-utredningen.¹³ Förslagen där, har SDR avstyrkt eftersom målgruppsdefinitionen baseras ur ett medicinskt perspektiv och vill ha en tydlig skiljelinje mellan elever som endast använder teckenspråk som då ska ha tillgång till specialskolan och elever som kan använda både tal och teckenspråk och därmed inte ska ha tillgång till specialskolan.

Förslaget försvagar de facto valfriheten och går emot skolkommisionens ambition att vårdnadshavare eller elev bör kunna välja den skolform som de anser passar eleven bäst. Skollagen ska inte på grund av snäva medicinska definitioner utestänga vårdnadshavare och elevers möjligheter att välja den skolform som de tror passar bäst. Det är inte heller förenligt med varken Barnkonventionen, FN:s konvention om personer med funktionsnedsättning och Språklagen.

---

¹² *Skollagen* (2010:800) 7 kap. § 6

¹³ *SOU 2016:46* S. 474

Istället vill vi se alla elever som anser sig behöva teckenspråkig undervisning ska ha valmöjligheten att gå på specialskolan oavsett hörselgrad och förutsättningar.

Avslutningsvis

Skolkommissionens slutbetänkande är gediget och innehåller många bra förslag. Men, utan ett döv- och teckenspråksperspektiv i förslagen riskerar skolkommissionens avsikter inte nå ut till alla elevgrupper.

Därför ser vi i SDR att dessa punkter måste beaktas vid följande insatser:

1. Slopa speciallärarbehörighetskravet.

I frågan om kompetensförsörjningen har kravet på speciallärarbehörighet på specialskolorna slagit fel och försvårar skolornas rekryteringsarbete samt dövas möjligheter att satsa på en lärartjänst.

2. Krav på svenskt teckenspråkskunskaper för personal på specialskolan.

Specialskolan har ett tvåspråkigt uppdrag. Uppseendeväckande nog finns inga krav på att undervisande lärare på specialskolan ska kunna svenskt teckenspråk. Ska insatserna till att säkra kompetensförsörjningen gå rätt till, måste detta krav tas i beaktande. Det gäller också elevhälsan på specialskolorna. När det kravet finns, förbättras förutsättningarna till målet att öka måluppfyllelsen och skolan kan ge en del av ansvaret på eleverna för en god skolmiljö som fordrar att det finns en flytande kommunikation mellan personal och elever.

3. Lärarutbildningar.

I frågan om stärkt lärarutbildning, måste möjligheterna för de som vill utbilda sig till lärare för döva ses över. På grund av speciallärarbehörigheten är det för många döva en väldigt lång utbildningsperiod tills man kan erbjudas tillsvidareanställning. Lärarutbildningar för ämnet svenskt teckenspråk finns inte i nuläget. Således måste möjligheter skapas till sådana utbildningar för att säkra kvaliteten och likvärdigheten för alla som vill lära sig svenskt teckenspråk.

4. Forskning om tvåspråkig undervisning i teckenspråkig miljö.

Skolkommissionens ambition att stärka forskningskapaciteten för att möta skolans och lärarutbildningarnas behov är mycket viktigt. Speciellt när det är ytterst bristfällig forskning gällande tvåspråkig undervisning i teckenspråkig miljö. Med skolkommissionens avsikter ser vi stora möjligheter till forskning om bland annat vilka faktorer som bidrar till god måluppfyllelse för döva och hörselskadade elever som har tvåspråkig undervisning.

5. Ändra skollagsformuleringen om specialskolan.

Paradoxen mellan devisen "alla skolor ska vara bra skolor" och skollagsformuleringen om vilka som kan tas emot i specialskolan kan inte nog understrykas. Om intentionen ska vara reell, kan skollagen inte formuleras på ett sätt som signalerar att elever som inte klarar av kommunala grundskolor får vara välkomna till specialskolan. Det kan inte föreslås att döva och hörselskadade elever som behärskar både tal och teckenspråk inte får vara välkomna till

specialskolan. Det är inte valfrihet. Det är inte att erbjuda alla elever inom svenskt utbildningsväsende likvärdiga möjligheter till att nå sina mål.

Vänliga hälsningar
Sveriges Dövas Riksförbund

Åsa Henningsson
Förbundsordförande